

В.Кравченко, канд. екон. наук, доц.,
А. Старостина, д-р екон. наук, проф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ЭВОЛЮЦИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ К ИЗУЧЕНИЮ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ РИСКОВ

В статье проведен критический анализ взглядов представителей основных теоретических школ относительно подходов к изучению предпринимательских рисков. Особое внимание уделено рассмотрению предпринимательских рисков в условиях олигархической переходной экономики Украины.

Ключевые слова: предпринимательские риски, управление рисками, риск-менеджмент, Украина, кланово-олигархическая экономика.
V. Kravchenko, PhD in Economics, Associate Professor,
A. Starostina, Doctor of Sciences (Economics), Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

EVOLUTION OF THEORETICAL APPROACHES TO ENTERPRISE RISKS ANALYSIS

Modern state of the Ukrainian clannish-oligarchic economy can be characterized in the terms of extraordinarily high degree of riskiness that makes actual use of scientifically based approach to the entrepreneurial risk management. Paper analyses certain types of enterprise risks than are connected with the certain forms of rotation of capital. Approaches of the different scientific schools to enterprise and its risks (classic political economy, Austrian, Marxism, Austro-German, Keynesianism, behavioral economics, neoclassical school, institutionalism) are considered in the article. Formation of the modern Ukrainian theory of enterprise risks must include achievements of other scientific schools.

Keywords: entrepreneurial risk, risk management, Ukraine, clannish-oligarchic economy.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics., 2014; 10(162): 18-24

УДК 37.014.5:378.316.7

JEL H 41

О. Гаращук, д-р екон. наук, доц.,
заступник начальника управління організаційного
та інформаційного забезпечення – начальник відділу взаємодії з громадськістю та ЗМІ
та міжнародного співробітництва ДІНЗ України,
В. Куценко, д-р екон. наук, проф.,
головний науковий співробітник
ДУ "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України"

ІННОВАЦІЙНИЙ ШЛЯХ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ – ПЕРЕДУМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ ЯКОСТІ

Розкривається вплив освітньої сфери на стан економіки, її конкурентоспроможність. Підкреслюється, що вища освіта є невід'ємним компонентом економіки. Особлива увага приділена питанням якості вищої освіти, шляхам підвищення її інноваційності, у тому числі за рахунок покращання фінансового забезпечення, активізації діяльності державно-приватного партнерства.

Ключові слова: якість освіти; вища освіта; системна трансформація; інновація; державно-приватне партнерство.

"Всі люди за своєю природою прагнуть знань"
Аристотель

"Діяльність – єдиний шлях до знань"
Б.Шоу

Постановка проблеми. Наразі успіх у будь-якій справі залежить від впровадження сучасних технологій, розвитку науково-технічного прогресу. В Україні цьому сприяє реалізація багатьох документів, прийнятих останнім часом. Це, зокрема Закони України: "Про наукову та науково-технічну діяльність", "Про інноваційну діяльність", "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків", "Про інвестиційну діяльність"; Кабінет Міністрів України затвердив "Концепцію науково-технічного та інноваційного розвитку України" тощо. Реалізації цих документів сприяє розвитку вищої освіти. Остання практично служить локомотивом впровадження інновацій в усі сфери економічної діяльності. В умовах ринкової економіки актуалізується необхідність удосконалення існуючих і розробка нових теоретико-методологічних, методичних і прикладних засад забезпечення інноваційного розвитку вищої освіти України. Освітня галузь має перш за все активно впроваджувати інновації безпосередньо в свою діяльність. Проте, на жаль, останнім часом в Україні цього не спостерігається. Як наслідок такого підходу до розвитку освіти – її низька якість у тому числі й підготовки кадрів, що негативно позначається на соціально-економічних показниках країни.

Аналіз останніх досліджень з даної проблематики. Проблема якості освіти шляхом інноваційного розвитку в цілому і в освіті, зокрема присвячено багато вітчизняних і зарубіжних досліджень. Серед авторів останнього напрямку доцільно назвати Баумоля В., Беляєва О., Богуш Л., Борщевського М., Бурджалова Ф., Данилишина Б., Жаміна В., Карташа М., Клімову Г., Козаченка Л., Кононенка К., Кременя В., Крижанівського Є., Кукліна О., Лук'янову А, Семів Л., Старицьку О., Тощенко Ж., Федорука Д., Хаустова В., Черненка Т., Шевчук Л. та інших, у роботах яких розкривається роль інноваційного процесу у формуванні сучасної робочої сили, у здійсненні структурних зрушень в економіці, у забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку. Проте в опублікованих працях не лише зазначених, а й інших авторів ще недостатня увага приділена такому науковому напрямку як вплив інноваційного розвитку у вищій школі на підвищення якості освіти в цілому та підготовки кадрів, зокрема. Адже вища освіта – один із соціальних інститутів суспільства, що виконує функцію соціалізації особи та окремих верств населення, забезпечує інтеграцію з наукою та виробництвом. Реалізуючи принцип інноваційності в освіті сучасна наука вважає за доцільне сполучати з принципами зваженого консерватизму в освітянській політиці для збереження інститу-

© Гаращук О., Куценко В., 2014

ційної цілісності та ціннісних надбань в освіті. Не вирішеними залишаються і проблеми фінансового забезпечення інноваційного розвитку вищої освіти, зокрема в умовах обмежених державних ресурсів. У цьому контексті метою статті є: на основі аналізу сучасного стану інноваційного розвитку та його реалізації в системі вищої освіти обґрунтувати шляхи прискорення цього процесу, як передумови підвищення якості перш за все вищої освіти, у тому числі за рахунок покращення фінансового забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Останнім часом у світі посилюється інтелектуалізація зайнятості в економіці. Стрімкий розвиток інформаційних і комунікаційних технологій обумовлює підвищення значення знань і навиків як у сфері праці, так і в повсякденному житті. Щоб бути включеною у суспільство, бути здатною взаємодіяти з його інститутами на належному рівні, сучасна людина має володіти цілим набором базових навиків, серед яких: хороше володіння мовою, математичною грамотністю, вміннями у сфері

інформаційно-комунікаційних технологій [18]. Останні виступають у ролі ефективних показників рівня розвитку суспільства, дозволяють оцінювати його потенціал.

У сучасному світі економічне зростання характеризується й інтелектуалізацією основних факторів виробництва. При цьому внесок інноваційної складової в приріст валового внутрішнього продукту (ВВП) розвинених країн світу зростає. Приміром, якщо у восьмидесятих роках минулого століття на інноваційну складову економіки Японії припадало 30,6% приросту ВВП, то на початку нинішнього століття цей показник зріс до 42,3%. В Європі це зростання відбулось від відповідного показника 45,5% до 50,0% [17]. В Україні ці показники є суттєво нижчими. Водночас, слід зазначити, що і в нашій державі обсяг наукових і науково-технічних робіт, виконаних силами організацій (підприємств), динамічно зростає. Якщо, приміром, у 2000 р. він складає 1978,4 млн грн. (у фактичних цінах), то в 2011 – у 5,2 рази більше [15] (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка обсягів наукових і науково-технічних робіт, виконаних власними силами організацій (підприємств), за видами (у фактичних цінах; млн. грн.)

Рік	Усього	у тому числі			
		фундаментальні дослідження	прикладні дослідження	науково-технічні розробки	науково-технічні послуги
1995	709,3	81,7	209,7	393,5	24,4
2000	1978,4	266,7	436,6	1106,3	168,8
2005	4818,6	902,2	708,8	2406,9	800,7
2006	5354,6	1141,0	841,5	2741,6	630,5
2007	6700,7	1504,1	1132,5	3303,1	761,0
2008	8538,9	1927,4	1545,6	4088,2	977,7
2009	8653,7	1916,6	1412,0	4215,9	1109,2
2010	9867,1	2188,4	1617,1	5037,0	1024,6
2011	10349,9	2205,8	1866,7	4985,9	1291,5

Джерело: [15, с. 320]

Ці показники були б значно кращими, якби інноваційному розвитку, зокрема в системі вищої освіти, приділяли більшу увагу, як, до речі, і сталому розвитку¹. Як свідчать результати наших досліджень, ці показники (інноваційний і сталий) між собою корелюють. А це значить, що чим вищі показники розвитку вищої освіти, тим швидше країна досягне сталого розвитку.

Вища освіта є невід'ємним компонентом економіки. Кожна країна зацікавлена не просто в її розвитку, а в забезпеченні якісної підготовки кадрів. На жаль, останнім часом виявлено падіння грамотності дорослих, зниження рівня та кількості читання, спостерігається низька якість письмової мови. Роботодавці відмічають, що багато випускників вищих навчальних закладів не готові до роботи. Вони (випускники), володіючи навиками для здійснення складної професійної діяльності, водночас не мають на необхідному рівні ключових компетенцій [11]. У той же час сьогодні кожна людина потребує вмінь, що сприяють взаємодії різного роду інформації, що дозволяють їй здійснювати пошук релевантної інформації, структурувати її, використовувати результати пошукової діяльності для того, щоб відшукувати реальні життєві завдання та успішно їх вирішувати. В числі останніх: забезпечення

випереджувального розв'язання проблем соціального та духовного розвитку; узгодження темпів економічного розвитку з господарською ємністю екосистем; збереження та відновлення природних екосистем [8]. Звідси, на наш погляд, чим активніше буде розвиватись вища освіта, тим стабільнішим буде стан довкілля, середовище, в якому проживає людина.

В Україні останні два десятиріччя досить активно розвивається вища освіта. Проте зміни, що відбуваються при цьому, потребують подальшого, більш глибокого дослідження. Студенти в Україні стали досить чисельною диверсифікованою групою, щоправда, з різними мотивами отримання вищої освіти і різним рівнем підготовки до навчання у вищому навчальному закладі. У порівнянні з 2000/01 навчальним роком в нашій державі суттєво зріс показник кількості студентів навчальних закладів за міжнародною стандартною класифікацією освіти (МСКО)^{*} (табл. 2).

¹ Сталый розвиток ми розглядаємо як процес змін, експлуатація природних ресурсів, напрям інвестицій, орієнтація науково-технічного розвитку, формування особистості та інституційні зміни, погоджені один з одним і змінюють нинішній і майбутній потенціал для задоволення людських майбутніх потреб і прагнень.

* Перший етап вищої освіти – 5А, 5В – відповідно 5-6 років і 2-3 роки навчання. До першої групи належать студенти ВНЗ III-IV рівнів акредитації; до другої групи – студенти ВНЗ I-II рівнів акредитації. Другий етап вищої освіти – 6 (три роки навчання) – це аспірантура та докторантура.

Таблиця 2. Динаміка чисельності студентів навчальних закладів України за міжнародною стандартною класифікацією освіти (МСКО) (тис. осіб)

Показник	Код ступеня освіти за МСКО	навчальні роки				
		2000/01	2005/06	2010/11	2011/12	2012/13
Перший етап вищої освіти	5A	1403	2204	2130	1955	1825
	5B	528	505	361	357	345
Другий етап вищої освіти	6	24	31	36	36	35

Джерело: [10, с. 6]

Вища освіта в Україні стала практично масовою. До останнього часу показник прийому до вищих навчаль-

них закладів перевищував чисельність випускників середніх навчальних закладів (табл. 3).

Таблиця 3. Динаміка чисельності прийнятих осіб до вищих навчальних закладів України (осіб)

Показник	2000/01	2005/06	2010/11	2012/13	2013/14
Прийнято до ВНЗ I-IV р. а.	536436	672257	521114	441057	441939
у т.ч. до вищів					
I-II р. а.	190077	169223	129102	99807	93888
III-IV р. а.	346359	503034	392012	341290	348051

Джерело: [10, с. 8, 11]

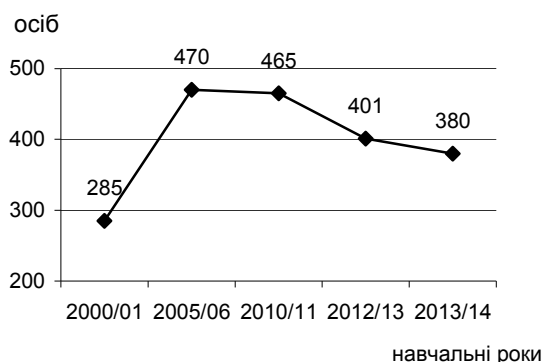
Зниження прийому до вищих навчальних закладів усіх рівнів акредитації, що має місце останнім часом, зумовлено демографічним чинником, зменшенням чисельності населення відповідної вікової групи. А це зумовлює й зменшення як загальної чисельності студентів (табл. 4), так і їх кількості у розрахунку на 10 тис. населення (рис. 1).

мовлює й зменшення як загальної чисельності студентів (табл. 4), так і їх кількості у розрахунку на 10 тис. населення (рис. 1).

Таблиця 4. Динаміка чисельності студентів вищих навчальних закладів України усіх рівнів акредитації (тис. осіб)

Показник	2000/01	2005/06	2010/11	2012/13	2013/14
Чисельність студентів ВНЗ I-IV р. а.	1931	2709	2491	2170	2053
у т.ч.					
I-II	528	505	361	345	329
III-IV р. а.	1403	2204	2130	1825	1724

Джерело: [10, с. 8, 11]

Рис. 1. Динаміка чисельності студентів у розрахунку на 10 тис. населення

Джерело: [10, с. 8, 11].

Не дивлячись на певне зменшення останнім часом числа тих, хто навчається у вищих навчальних закладах, загальна кількість студентів вищих навчальних закладів України усіх рівнів акредитації та форм власності, проте ще залишається достатньо високою – більше 2 млн. осіб, що складає 4,4% населення нашої держави, у тому числі студенти вищів III-IV р. а. – 3,8%. Можна сказати, що в Україні вища освіта перестала бути надбанням еліт. Спостерігається суспільне усвідомлення ролі вищої освіти для отримання людиною можливостей досягти більш високих кар'єрних і суспільних щаблів. Тож не дивно, що в Україні досить повільно зменшується мережа вищих навчальних закладів (чим їх більше, тим доступнішою для молоді за територіальною ознакою є вища освіта). Однак така широка мережа вищів не є ні оптимальною, ні необхідною (табл. 5).

Таблиця 5. Динаміка мережі вищих навчальних закладів України (одиниць)

Показник	2000/01	2005/06	2010/11	2012/13	2013/14
Кількість вищих навчальних закладів України – всього	979	951	854	823	803
з них:					
I-II р. а.	664	606	505	489	478
III-IV р. а.	315	345	349	334	325

Джерело: [10, с. 8, 11]

Як видно із табл. 5, більша стабільність спостерігається у мережі вищих навчальних закладів III-IV р. а. Статистика свідчить, що Україна за кількістю вищих навчальних закладів, у тому числі III-IV р. а., посідає перше місце у Європі. Загальна площа ВНЗ III-IV р. а. складає 23,1 млн кв м, у тому числі 63,9% – площа учбово-лабораторних будинків. Значна частина вищих навчальних закладів для здійснення освітньо-наукової діяльності орендують приміщення. З усіх регіонів не орендують як загальну, так і учбово-лабораторну площу лише вищі навчальні заклади двох регіонів – Волинської та Житомирської областей. І при тому виші всіх інших регіонів не лише орендують приміщення, а й власну площу здають в оренду. Особливо несприятлива ситуація в цьому плані спостерігається в Запорізькій області та у столиці, де вищі навчальні заклади орендують відповідно 116 тис кв м учбово-лабораторних площ і 423 тис. [10, с. 100]. Нестача площ, як, до речі, й обладнання, зрозуміло, негативно позначається на якості підготовки кадрів.

Як відомо, Україна ще в 2000 р. на Саміті Тисячоліття підписала Декларацію Тисячоліття та взяла на себе зобов'язання досягти Цілей Тисячоліття в розвитку галузі до 2015 року, другою за значимістю з яких для нашої країни є забезпечення якісної освіти громадян упродовж життя [3,9]. У цьому контексті вища освіта України в навчальну діяльність має активно впроваджувати інноваційні технології.

На думку Клімової Г., перехід вищої освіти на інноваційний шлях розвитку передбачає необхідність реалізації наступних цілей:

- створення єдиного культурно-освітнього й наукового простору вищого навчального закладу;
- формування ефективної компетентно-контекстної педагогічної моделі підготовки кадрів;
- залучення всього колективу вищого навчального закладу до інноваційного процесу;
- системна модернізація освітньої діяльності;
- встановлення ділових зв'язків вищого навчального закладу з органами державної влади, установами освіти й науки, працедавцями, суспільними організаціями;

- здійснення програм координації з українськими вишами – партнерами з інноваційного розвитку;

- розширення програм міжнародної співпраці, що, в свою чергу, на думку автора, потребує розв'язання наступних завдань:

- створення й реалізація програм та здійснення стратегічної мети;

- розроблення наукових основ модернізації освіти та наукової діяльності ВНЗ;

- створення та реалізація програми компетентної моделі багаторівневої професійної підготовки студентів у вищому навчальному закладі;

- перехід на кредитно-модульну організацію освітнього процесу;

- розроблення механізму контролю якості професійної підготовки на основі бально-рейтингової системи [4, с. 90-105].

Інноваційні технології мають забезпечити підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних освіченість суспільства перетворювати в стратегічний ресурс держави, що робить її (державу) конкурентоспроможною на світовому ринку. Проте за рівнем конкурентоспроможності (зокрема у високотехнологічних галузях) наша держава значно відстає не лише від високо розвинутих країн. Так, у 2011 р. Україна серед 142 країн світу у сфері вищої освіти посідала 51 місце, у сфері формування факторів інноваційного розвитку – 74, за оснащеністю сучасними технологіями – 82, за показниками якості освіти – 72, за якістю роботи науково-дослідних закладів – 72 та в загальному рейтингу – 82 місце у світі [8].

До речі, якість освіти, як і якість підготовки кадрів, залежить від багатьох чинників, у тому числі від фінансового забезпечення освітньої сфери. У вищих навчальних закладах зростає рівень зношеності основних засобів. Якщо в 2000 р. в цілому в освітній галузі вона складала 40,5%, то уже в 2010р. – 62,5%. Ці дані свідчать про те, що нинішній порядок фінансування освітньої сфери потребує вдосконалення. Як видно із табл. 6, з 2010 р. мало місце зменшення частки як загальних видатків на розвиток вищої освіти в Україні, так і валового внутрішнього продукту.

Таблиця 6. Видатки зведеного бюджету на вищу освіту в Україні (відсотки до ВВП та до суми загальних видатків)

	2000	2005	2010	2011	2012	2013
Загальних видатків	4,7	5,7	6,6	6,4	6,0	6,0
ВВП	1,3	1,8	2,3	2,0	2,0	2,1

Джерело: [10, с. 3]

Нинішні середньорічні видатки на 1 студента в українських вишах складають лише 28% середнього показника країн Європейського Союзу. А це негативно позначається не лише на якості підготовки кадрів, а й на соціально-економічних показниках розвитку України в цілому, на ефективності використання кадрового потенціалу. Нині близько 60% українців не можуть знайти роботу за набутою спеціальністю [6,12].

Останнє, щоправда, зумовлено й структурою підготовки кадрів, яка в Україні є гіпертрофованою, що виходить далеко за рамки потреби суспільства в цілому та економіки, зокрема. Вища освіта в нашій країні зорієнтована на ринок, а не на виробництво і, зокрема на підготовку кадрів для інноваційної діяльності. Як зазначають Князєв Е. і Драгунтосова Н., високий попит насе-

лення на освітні послуги соціалізуючого плану став драйвером бурхливої горизонтальної експансії системи вищої освіти [5, с. 115]. В цей час з'явилися студенти з дуже низьким рівнем підготовки, відбулося відкриття затребуваних студентами спеціальностей в області соціальних наук, зниження наукової активності вищих навчальних закладів. Не дивлячись на це, Україна має бути зацікавлена в подальшому розвитку вищої освіти. Адже серед людей з вищою освітою проглядається й більш інтенсивна професійна і територіальна мобільність населення, вища економічна активність та зайнятість. Якщо в цілому в Україні рівень економічної активності складає 64,3%, то серед осіб з повною вищою освітою 76,7% (табл. 7).

Таблиця 7. Рівень економічної активності населення з різним рівнем освіти, у відсотках

Регіон	Усього	у тому числі мають освіту					
		повну вищу	базову вищу	неповну вищу	повну загальну середню	базову загальну середню	початкову загальну середню або не мають освіти
Україна	64,3	78,7	51,4	71,1	62,6	38,2	13,5
Автономна Республіка Крим	65,6	73,7	48,0	67,5	68,2	42,6	17,1
Донецька	64,8	79,7	46,0	71,1	62,6	35,0	7,5
Львівська	63,1	81,8	49,8	73,0	60,6	25,2	12,4
Харківська	65,1	80,6	32,4	72,9	60,9	31,3	9,2
м. Київ	68,2	81,7	45,5	70,2	55,4	15,9	-

Джерело: [10, с. 68]

Аналіз результатів наших досліджень показав, що в усіх регіонах чітко проглядається ця тенденція: найвища економічна активність населення серед осіб з повною вищою освітою. Особливо високими є ці показники в Києві, Харківській і Львівській областях. Фахівець з вищою освітою має ширший доступ до привабливих робочих місць. Він бере активну участь у впровадженні інновацій в усі сфери діяльності.

Забезпечення інноваційного шляху розвитку в освітній сфері, підвищення якості кадрів практично неможливо без приведення її у відповідність з нині існуючою нор-

мативною забезпеченістю не лише вищих навчальних закладів сучасним обладнанням, а й тих закладів освіти, де формується абітурієнт. Наразі 93% середніх шкіл мають комп'ютери. Проте значна частина з них застаріла, фізично і морально не відповідає нинішнім вимогам. Навіть у столиці України – м. Києві 85% навчального часу з використання комп'ютерної техніки припадає на вивчення інформатики. Про яку якість комп'ютеризації навчання тоді можна говорити в сільських школах, де в 2012/13 н. р. було всього лише 11 тис. комп'ютерних класів з 86 тис. робочих місць з комп'ютером (табл. 8).

Таблиця 8. Забезпеченість денних загальноосвітніх навчальних закладів кабінетами на початок 2012/13н. р. (одиниць)

Показник	Усього закладів (включаючи заклади I ступеня)	з них		Заклади у міських поселеннях (включаючи заклади I ступеня)	з них		Заклади у сільській місцевості (включаючи заклади I ступеня)	з них	
		I-II ступеня	I-III ступеня		I-II ступеня	I-III ступеня		I-II ступеня	I-III ступеня
Кількість закладів, які мають навчальні кабінети:									
з лінгафонним обладнанням	902	91	803	504	17	479	398	74	324
основ інформатики й обчислювальної техніки	15420	3179	12116	5962	376	5499	9458	2803	6617
у них:									
комп'ютерних класів	19848	3341	16377	8729	417	8218	11119	2924	8159
робочих місць з комп'ютерами	177976	20099	156615	91865	3351	87511	86111	16748	69104

Джерело: [2, с. 77]

Інноваційність навчання передбачає й підключення до Інтернету. Нині ще далеко не всі школи можуть користуватися Інтернетом (табл. 9).

Таблиця 9. Забезпеченість денних загальноосвітніх навчальних закладів комп'ютерною технікою, 2012/13н.р. (одиниць)

Показник	Усього закладів (включаючи заклади I ступеня)	з них		Заклади у міських поселеннях (включаючи заклади I ступеня)	з них		Заклади у сільській місцевості (включаючи заклади I ступеня)	з них	
		I-II ступеня	I-III ступеня		I-II ступеня	I-III ступеня		I-II ступеня	I-III ступеня
Кількість закладів, які мають:									
комп'ютери	17828	4818	12116	6339	474	5454	11489	4344	6662
підключення до Інтернет	14609	3049	11172	6093	412	5428	8516	2637	5744
ноутбуки, нетбуки	6618	639	5838	3931	129	3716	2687	510	2122
інтерактивні комплекси	5176	334	4736	3122	85	2943	2054	249	1793
комп'ютерні програмні засоби навчання	12660	1934	10579	5129	229	4808	7531	1705	5771

Джерело: [2, с. 78]

Покращення матеріально-технічної бази загальноосвітніх шкіл – це важливий крок до підвищення рівня якості підготовки не лише абітурієнтів, але і студентів. Сьогодні між вищими навчальними закладами спостерігається конкуренція не лише за державні замовлення щодо підготовки випускників (так, у 2013/14 н. р. питома вага студентів вищих навчальних закладів I-IV р. а., які навчались за рахунок державного бюджету складала 42,6% та за рахунок місцевих бюджетів – 4,7%), але й за дослідницькі замовлення різних державних органів, за професорів, які можуть підвищити академічну репутацію вищого навчального закладу, а також за здібних абітурієнтів.

Підвищенню рівня інноваційної активності вишів сприятиме посилення в їх діяльності наукової складової. Як відомо, у високорозвинених країнах основна частина наукових досліджень здійснюється в університетах. Показовим у цьому плані є досвід Німеччини, де після об'єднання східної та західної частин була ліквідована академічна наука, а всі ресурси спрямовувалися на розвиток університетської науки. Як наслідок цього, нині Німеччина за виробництвом наукоємної продукції не опускається нижче третього місця у світі. При цьому держава фінансує лише третину наукових досліджень, решту – приватний сектор [13].

У цій країні досить поширеним в освітній сфері стало державно-приватне партнерство (ДПП). Останнім часом воно набуло поширення в Італії, Франції, Великобританії [6, с. 34; 16, С. 34]. Певні його паростки проглядаються і в Україні. Відповідно до Закону України "Про державно-приватне партнерство" (2010 р.), воно стало особливою формою співпраці між державними органами та органами місцевого самоврядування, юридичними особами, крім державних і комунальних підприємств, або фізичними особами – підприємцями.

Активний його розвиток сприятиме привабливості наших вишів для іноземних студентів, мобільності професорсько-викладацького складу. Останнє дає можливість здійснювати реальне підвищення професійної майстерності співробітників, сприяти підвищенню наукової активності викладацького складу вищих навчальних закладів, їх участі у міжнародних проєктах, зокрема таких як TEMPUS/TASIS, в основу яких покладено програму проблемно-зорієнтованого професійного навчання, що фінансується Європейською радою.

Участь у зазначених програмах дозволяє прискорити та покращити інформатизацію вищої освіти, що, в свою чергу, сприяє раціоналізації інтелектуальної діяльності за рахунок використання нових інформаційних технологій, формування єдиного інформаційного простору. В цьому контексті особливо важливим є створення єдиного інформаційного простору вищих навчальних закладів із активним використанням технологій дистанційного навчання.

І тут не можна не погодитись із думкою Старицької О., яка вважає, що активізації інноваційного розвитку у вищій школі можна досягти шляхом:

- розробки концепції інноваційної моделі навчання з використанням діяльнісно-орієнтованих технологій;
- формування нового змісту вищої освіти в системі безперервної освіти, забезпечення розвитку дистанційного навчання, активного впровадження в навчальний процес сучасних інформаційних технологій, створення єдиної електронної освітньо-наукової мережі, освітньо-наукового порталу;
- поглиблення інтеграції вищої школи з наукою та виробництвом, забезпечення ефективного взаємозв'язку академічної, університетської та галузевої наук;

- розширення підготовки кадрів зі спеціальностей, які забезпечують інноваційний розвиток національної економіки;

- широке використання новітніх технологій щодо організації виробничої практики студентів на основі співпраці їх з роботодавцями та застосування адресної підготовки фахівців тощо [14, с. 29-33].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, для успішного економічного та науково-технічного розвитку важливим є прискорення інноваційного розвитку в освітній сфері. Серед напрямів цього, на наш погляд, є:

- прискорення формування дослідницьких університетів і широке залучення студентів до науково-дослідницької інноваційної діяльності;

- розширення мережі центрів комунікації бізнесу, суспільства, держави з питань науково-технологічного прогнозування, обміну сучасними передовими знаннями;

- інтернаціоналізація наукової діяльності та доручення до передової світової науки в рамках міждисциплінарного науково-технічного співробітництва.

Цьому має сприяти активне використання мультимедійних технологій, телекомунікаційних проєктів, методів автоматизованого контролю навчального процесу. В практичну діяльність усіх вищих навчальних закладів мають увійти відео-семінари, відео-конференції, Інтернет-форуми, широко використовуватись електронні підручники, довідники тощо.

Водночас мають бути продовжені дослідження щодо формування самої моделі фінансового забезпечення інноваційного розвитку вищої освіти в ринкових умовах. Ця проблема особливо загострюється в умовах скорочення доходів регіональних бюджетів, порушення податково-бюджетної вертикалі, яка вимірюється двома основними потоками грошових ресурсів. Перший варіант передбачає, що гроші йдуть знизу від платників податків у центр у вигляді податків й інших доходів, зібраних на території відповідного регіону і перераховуються до державного бюджету. Другий же – це коли гроші йдуть зверху вниз, тобто із центрального бюджету в бюджет нижчого рівня шляхом:

- дотації на вирівнювання бюджетної забезпеченості регіонів;

- субсидії, тобто міжбюджетних трансферів, що надаються регіонам для субсидування витратних зобов'язань, що виникають при виконанні повноважень органів місцевого самоврядування;

- субвенції – міжбюджетних трансфертів, що зводяться до збалансування доходів і видатків регіональних бюджетів. Варто дослідити як вони впливають на матеріально-технічне забезпечення освітньої сфери, зокрема вищої освіти, яка має розвиватись на інноваційній основі. Такий підхід, на наше переконання, дозволить підвищити якість освіти, формування особистості, готової до ефективної діяльності в будь-якій сфері економіки.

Список використаних джерел

1. Бурджалов Ф.Э. Инновационный процесс: приоритеты в спросе на рабочую силу. Социальная составляющая инновационного развития / Ф.Э. Бурджалов. – М.: ИМЭМО РАН, 2013. – С. 32-61.
2. Загальноосвітні навчальні заклади України на початок 2012/13 навчального року. Статистичний бюлетень. – К.: Державна служба статистики України, 2013. – 99 с.
3. Карташ М. Вища інженерна освіта в умовах сталого суспільного розвитку / М. Карташ, Є. Крижанівський, О. Карташ // Вища освіта України. – 2014. – №2. – С. 57.
4. Клімова Г.П. Інноваційний розвиток вищої освіти України: методологічний аспект аналізу / Г.П. Клімова // Актуальні питання інноваційного розвитку. – 2012. – №3. – С. 90-105.
5. Князев Е.А. Европейское измерение и институциональная информация в российском высшем образовании / Князев Е.А., Драгунтосова Н.В. // Вопросы образования. – 2014. – №4. – С. 115.

6. Козарезенко Л.В. Державно-приватне партнерство як інструментарій фінансового регулювання розвитку людського потенціалу / Л.В. Козарезенко // *Фінанси України*. – 2014. – №2. – С. 89-91.

7. Кононенко К. Коруption в освітній галузі: загрози стратегічному розвитку українського суспільства / К. Кононенко, Т. Черненко // *Стратегічні пріоритети*. – 2014. – № 1(30). – С. 124.

8. Куклін О.В. Концептуальні засади інноваційного розвитку вищих навчальних закладів / О.В. Куклін [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&pg=1186>

9. Лукьянова А.Л. Отдача от образования: что показывает метаанализ / А.Л. Лукьянова – М.: ГУ ВШЭ, 2010. – 60 с.

10. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2013/14 навчального року. Статистичний бюлетень. – К.: Державна служба статистики України, 2013. – С. 13.

11. Подольских О.А. Первое исследование компетенций взрослых в России / О.А. Подольских, Д.С. Панов // *Вопросы образования*. – 2014. – №2. – С. 82-108.

12. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств у 2013 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України). – К.: Державна служба статистики України. – К., 2014. – С. 68.

13. Социальная составляющая инновационного развития. – М.: ИМЭМО РАН, 2014. – 134 с.

14. Старицька О.П. Важливість інноваційного розвитку вищої освіти при інтеграції в Європейське освітнє співтовариство / О.П. Старицька // *Інноваційна економіка*. – 2012. – №1(27). – С. 29-33.

15. Статистичний щорічник України за 2011 рік. – К.: ТОВ "Август Трейд", 2012. – С. 320.

16. Федорук Д. Державно-приватне партнерство у сфері охорони здоров'я / Д. Федорук // *Юридична газета*. – 2013. – №41. – С. 34.

17. Хаустов В.К. Інноваційний потенціал структурних зрушень в Україні / В.К. Хаустов // *Економіка і прогнозування*. – 2014. – №2. – С. 85.

18. Millennium bectaration of the Millenium Development Gals for Ukraine [Електрон. ресурс]. Режим доступу: <http://www.Vg.Undp.org/Ukraine/en/home.hkml>.

Надійшла до редколегії 16.08.14

Е. Гарашчук, д-р. екон. наук, доц.,
заместитель начальника управления организационного
и информационного обеспечения – начальник отдела взаимодействия с общественностью и СМИ
и международного сотрудничества ГИУЗ Украины,
В. Куценко, д-р. екон. наук, проф.,
главный научный сотрудник
ГУ "Институт экономики природопользования
и устойчивого развития НАН Украины"

ИННОВАЦИОННЫЙ ПУТЬ РАЗВИТИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ – ПРЕДПОСЫЛКА ПОВЫШЕНИЯ ЕГО КАЧЕСТВА

Раскрывается влияние образовательной сферы на состояние экономики, ее конкурентоспособность. Подчеркивается, что высшее образование является неотъемлемым компонентом экономики. Особое внимание уделено вопросам качества высшего образования, путям повышения ее инновационности, в том числе за счет улучшения финансового обеспечения, активизации деятельности государственно-частного партнерства.

Ключевые слова: качество образования; высшее образование; системная трансформация; инновация; государственно-частное партнерство.

O. Garashchuk, Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor,
Deputy Head of the organizational
and information support – the Head of the Public Relations and Media
and International Cooperation of the State inspection of educational institutions of Ukraine
V. Kutsenko, Doctor of Sciences (Economics), Professor,
Chief Scientific Officer
State Institution "Institute of Environmental Economics
and Sustainable Development of NAS of Ukraine"

AN INNOVATIVE WAY OF DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION – A PREREQUISITE TO ENHANCE ITS QUALITY

Improving the quality of education needs to move her to an innovative way of development. The paper states that innovation in education – a key condition of its availability, efficient use of resources. Innovations in Education author examines how the introduction of something new in higher education, the implementation of new ideas, new methods. Reviewed state of scientific and technical progress in Ukraine, noting that the volume of scientific and technical work performed by enterprises grows. Emphasizes the role of higher education, which is an integral component of the economy. Systematized indicators characterizing the level of development of higher education in Ukraine. The changes that have occurred and the factors that led to them. Emphasized the importance of implementing the various components of the innovation in the educational process and proved a number of measures for its development. Revealed the importance of financial components to provide the resource base for the transition of the educational sector in the innovation way of development.

The need for structural changes in higher education, in training, which has a positive impact on the socio-economic performance of the country and the economic activity of the population. It is emphasized that confirm the activity of higher education transition to an innovative way of development is closely associated with this process in a secondary school. And therefore stresses the need for further computerization and informatization of secondary school and in higher education needs to accelerate the development and implementation of new learning technologies, formation of creative innovation teams and ensure their mobility, financial security model of higher education, including through public-private partnership.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics., 2014; 10(162): 24-30

УДК 330.341
JEL F21, F32

В. Шевченко, канд. екон. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

СТРУКТУРА ТОРГОВЕЛЬНИХ І ФІНАНСОВИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ЗОНАХ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ

В статті розглянуто різні моделі угод про вільну торгівлю (УВТ) та зон вільної торгівлі (ЗВТ), визначено комплексний підхід до їх структури та результатів в умовах нестабільного глобального економічного середовища. Здійснено типологізацію моделей зон вільної торгівлі та результативності основних типів та видів фінансових зв'язків між країнами. Обґрунтовано підходи до визначення результативності зон вільної торгівлі. Встановлено, що для УВТ транзитивних економік характерним є концентрація торговельних потоків учасників, тоді як фінансові та інвестиційні зв'язки здійснюються переважно з розвинутими країнами. Визначено основні напрямки підвищення результативності фінансових зв'язків в зонах вільної торгівлі.

Ключові слова: угоди про вільну торгівлю, зони вільної торгівлі, міжнародні торговельні потоки, міжнародні фінансові зв'язки, міжнародний рух капіталу, банківська інтернаціоналізація.

Постановка проблеми. Розширення угод про вільну торгівлю (УВТ), країни-учасниці яких часто назива-

ють зонами вільної торгівлі (ЗВТ), є тенденцією сучасних міждержавних економічних відносин та міжнарод-